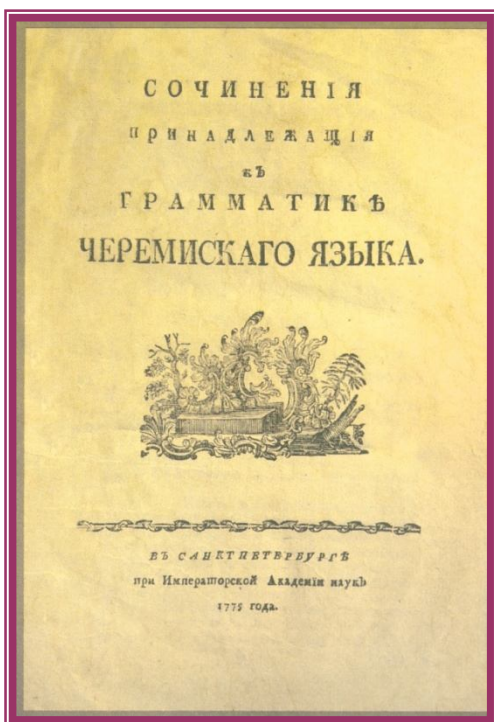

Шонанпыл

Марий Турек кыдалаш школ

4-ше №, 06 декабрь 2012 ий

Марий Тиште кечылан – 237 ий

*Калык илаш
шона гын,*

*Ойжо лийже,
йулажат.*

*Туня койышан
лийнеже гын,*

*Ынже пыте
йылмыжат.*

В.Васильев.

**Ой, книга, книга!
Чылажымат тый кертат:
Чыла еным туныктет,
Чыла еным тый нолтет
Садлан тыйым чыланат
Пеш йоратат, пагалат.**

самырык тукымын кидыштыже

Поэзий аланыште

Ила шумыштем

(В.Колублан)

Изинек тудын кумыл чучкен,
Мурсем йоча чон гыч ташлен.
Авамланде шепкаште рупшен,
Туня кукшытыш рвезым нолтен.
Кызыт шкеже пелена уке,
А мурсемже ила шумыштем.
Турий семын кавашке ужеш.
Мыйынат кумылем нолталеш.

Лиза Бычкова

Ялем.

Марий Купто ялем,

Тыйым пеш йоратем.
Вет тышан шочынам
Лач тышан кушкынам.
Вуд воктене ялна,
Ваш келшен илена,
Изи,кугу-чылан.
Шке ялнам моктена.
Сылне Купто ялна-
Илыш вий мыланна.
Тек эре тузлана
Шочмо-кушмо верна.

Северьян Тихонов.

5 класс.

Шолшо Памаш

Мый Аимке ялыште илем. Тушто кум памаш уло. Иктыже «Шолшо памаш маналтеш. Кунам тудым ончет, вудшо мланде гыч шолын лекшыла коеш.

Ял гыч изижат, кугужат - чыланат вуд налаш коштыт. Вудшо шинчавуд гай яндар. Шокшо кече годым тушеч йуын темшашлат ок чуч. Памаш иктыланат вудшым ок чамане, иктымат яра ок колто. Яндар, юалге памаш мундырко-мундырко йога, корныштыжо вольыкым, шудым, пеледышым, пушенгым йукта. Мый шонем, Аимке калык тиде памашым эре аралаш, перегаш туналеш.

Вероника Созонова.

Викторина

- 1) *С какого года официально в республике отмечается День письменности?*
- 2) *Объясните значение слова «тиште».*
- 3) *Как называлась первая марийская грамматика и кто ее автор?*
- 4) *В каком году и в каком городе поступила в продажу первая грамматика?*
- 5) *Назовите годы издания «Марийского календаря» и кто был автором?*
- 6) *Кто автор первого букваря на марийском языке?*
- 7) *Как называлась первая газета на марийском языке?*
- 8) *Почему 2005 год президентом Республики Марий Эл был объявлен годом марийской литературы? С чем это связано?*

«Шонанпыл» газет

Редколлегий член-влак:

Созонова Вероника, Горячкина Лина, Шубина Элина, Кириллова Настя.

Вуйлатыше:

Марий йылме туныктышо - Орлова Нина Петровна

Марий йылмын ончыкылыкшо-

*Нине удыр-рвезе-влак
(шола гыч пурлашке):
Созонова Вероника,
Шубина Элина, Тихонов
Северьян, Чернова
Лера, Пузырькова
Мальвина, Кириллова
Настя, Горячкина Лина
– марий йылмым
йоратен
тунемым. Нуно «Ямде
лий» газетым тале
юнкоржо-влак улыт.*

«Марий Юнкор-2012» регион-влак кокласе слет тений шымше гана эртаралтын. Тиде слетыш Марий Турек кыдалаш школ мый, Настя Кириллова, миенам. Слетын кажне кечыже посна пеледышлан полеклалтын.

4-ше кече «Торгавуй» пеледышлан полеклалтын ыле. Мый тыгаяк луман легендым возышым.

Торгавуй.

Олык покшелне канде вуян пеледыш шога. Кажне гана, мардеж пуалмылан кора, торга вуйжо дене пуал-пуал колта. Очыни, санденак тудым торгавуй манын лумденыт. Рушлаже тудым василек маныт. Молан шонеда?

Пеш шукерте ожно Василек луман чолга да мотор рвезе илен. Шинчаже кава гай канде лийын. Тудо шкеж гаяк сылне удырым, Василям йоратен шынден. Но удырын ачаже тиде келшымашлан тореш лийын. Шем чонан айдеме кок йоратыше шумым ойыраш шонен пыштен. Нуным пеледышыш савырен. Кок самырык ен ик пеледыш лийын шогалын. Тылеч вара кажне кенежым олыкышто канде вуян пеледыш-влак пеледалтын шогалыт. Тиде Василса ден Василек улыт.

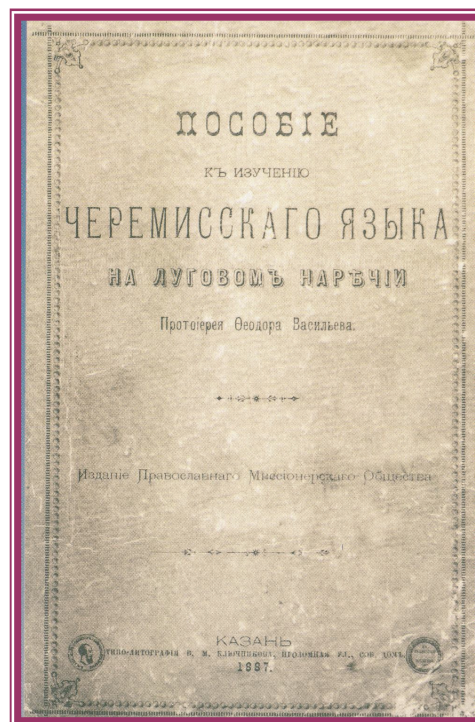

Марий Тиште кече.

1775 ийыште «Сочинения, принадлежащие к грамматике черемисского языка» первый марий грамматика лектын. Тудым рушла возымо. Пример шотеш шуко марий мут, ой-влак пурталтыныт. Ко тиде книгам возен, комышто ончыктымо огыл. Шанчызе-влак ойлат: тудын авторжо-Озанысе архиепископ Вениамин Пуцек-Григорович. Тиде марий книган эн первый памятникше. Грамматикысе мутерыш 1000 утла мут пурталтын. Тиде ийынак 10 декабрьыште книгам ужалаш луктыныт. Садлан ты кечым Марий Тиште-марла возыктышын шочмо кечыже- манына. Тиште-тошто мут, тудо ожнысек могай-гынат палым, шкешотан буква ончыктен, возымаш дене кылдалтын.

1867 ийыште Иван Кедров икымше марий букварьым луктеш. А 1870 ийыштетыгак букварь олыкмарий наречий дене луктеш. Авторжо Г Яковлев лийын.

Тыге 19 курымын кокымшо пелыже школ пашам да марий пистменностьым вияндыме пагыт семын историеш кодын. 1867-1905 ийлаште марла чылаже 80 книгам савыктыме.

Лаштыкым Лина Гордеева ямдылен

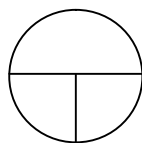

Шарнаш, палаш, арален кодаш манын...

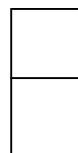
Марий йылме урокыште туныктышо Орлова Нина Петровна Марий Тиште кече нерген каласкалыш. Мый пален нальым: шукерте ожно кажне тукумын шке тамгаже лийын, тыгай тамга шке шотан пале гай лийын. Сурт оза лудын-возен моштен огыл, сандене шке тамгажым документлашке кидпале (подпись) олмеш шынден. Пасуштат анам тамга денак палемденыт.

А мемнан тукумын тамгаже могай лийын? - шоналтышым. Ялысе шонго туныктышо Яналова Мария Сергеевна дене мутланымеке, теке мом пален нальым.

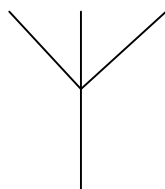
Мари - Китня ялыште тукум тамга-влак тыгай лийыныт:

Яналов тукумын тамгаже

Осман тукумын тамгаже

Прай тукумын тамгаже

Лаштыкым Элина Шубина ямдылен

Школ илыш гыч

28 ноябрьште Марий Элыште илыше калык –влакын пайремыштым модын ончыктышна. Ме, 7Б классыште тунемше-влак, марий калыкын Шорыкйол пайремжым ойырен нална. Пайремлан кулеш семынак ямдылалтна. Мый оза ватын рольжым модым, оза рольжым Федоров Артем мастарын келыштарыш.

Пайремыште руш, марий, татар йоча- чыланат марла куштышна, мурышна. Шорыйол устембалым мелна, подкогыльо, перемеч, пура, пукш-марий калык кочкыш сорастарыш. Тиде модышым шуко жап шарнаш туналына.

Якимова Катя.

9-ше классыште тунемше-влак коклаште «Келшен илыше ик оян ешем» конкурс лие. Мемнан класс гыч Ведерникова Анян ешыже шке мастарлыкшым ончыктыш. Сергей Александрович гитара дене сайын мура. Аня шкежат музыкальный школышто тунемеш, сайын суретла. Вес участник-влакат ончышо-влакын кумылыштым налын

кертывч. Вет лач ача-ава сурт гыч илыш туналеш.

Порфирьев Евгений. 9Б

Йот элысе да руш шымлызе- влакын палемдымышт.

1664-1667 ийлаште Амстердам олан бургомистерже Н.Витсен Моско кугыжаныште лиймыж годым турло калыкын илыш-йулажым, йылмыжым шымлен, икмыняр марий мутым «Северная да восточная Татария» книгажыже пуртен. Тыге марий йылме первый гана книгаж логалын.

Икмыняр ий гыч Полтава воктен кредалмашеш руш пленыш Ф. Страленберг швед капитан логалын, тудо 13 ий руш кугыжаныште илен. Ужын коштымжым, шке шонымашыжым кагазеш возгален. Тыге немыч йылме дене лекше «Северная и восточная части Европы и Азии» кигашке 15 марий мутым пуртен.

18-ше курым мучаште шанчызе-влак Мессершмидт, фишер, Фальк, Миллер шке книгажкышт посна мут –влакым пуртенят. Нуным путынек умылаш огеш лий гынат, садак мыланна серен кодымо памятник семын шерге улыт.

18-ше курыммышто тыгак марла рукописный мутер-влак лектыныт. Тыге 1783 ийыште «Словарь языка черемисского» (3000 мут), а 1784 ийыште «Словарь черемисского языка» (6000 мут) книга-влак ямдылалтыныт. Но ала-могай амаллан кора савыкталтын огытыл. Нине мутер-влак кугу улыт. Кызыт Санкт-Петербург олаште Салтыков-Щедрин лумеш библиотекеште аралалтыт.

Ты курымыштак шуко йылман мутер-влакым ышташ туналыныт. 1787 ийыште тыгай мутерым П.Паллас возен. Кок шудо йылме коклаште 300 наре мутшо дене верым налын.

Марла возымаште ятыр йонылыш уло. Туге гынат нине автор-влак марий калыклан ик суапым ыштеныт: тунамсе йылмын ойыртежым кеч изиш гынат мыланна, кызытсе тукумлан, арален коденят. Но тиде жапыште нуно лач посна мут дене гына серлагеныт.

Лаштыкым Созонова Вероника ямдылен.

